

Theaterschap eist Vakmanschap

Grolsch
bier

Vakmanschap is meesterschap

9, 10 juni, Amsterdam, Theater Carré, 20.15 uur,

Kagel's Muziektheater

Oper der Stadt Köln
Intendant Dr. Michael Hampe
Ensemble Musique Vivante, Paris

Oper der Stadt Köln

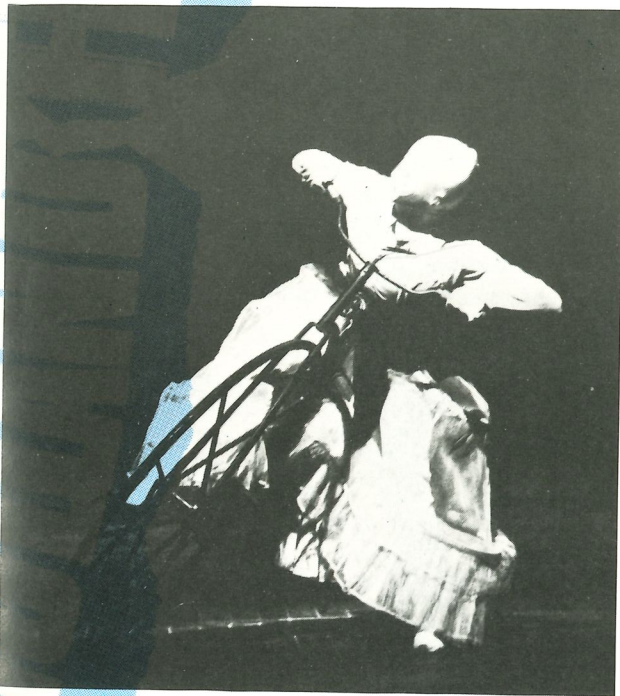
Mauricio Kagel _____ muzikale leiding en regie
Achim Freyer _____ dekors en kostuums
Jochen Ulrich _____ choreografie Kontra-Danse
Klaus-Peter Kehr _____ dramaturgie

Kontra-Danse

Ballett für Nichttänzer (1970)
Silcio Barbosa-Oliveira, Karl-Friedrich Biermann,
Peter Brandholt, Konrad Breustedt, Helmut Saxe,
Bernd Stoseberg, Wolfgang Tiedt, Matthias Wiskow,
Werkgroep 'Darstellendes Spiel' van de Keulse Sport-
hogeschool

Recitativarie

Für singende Cembalistin (1971-72)
Peter Schumann

Kontra-Danse

Camera Obscura

Chromatisches Spiel für Lichtquellen und Darsteller
(1965)

George Coss, Christina Dan, Michael Hall, Ralf Harster,
Krisztina Horvath, Angelika John, Paul Melis,
Bärbel Merkel, Lutgart v. d. Straeten, Jochen Ulrich

Staf Oper der Stadt Köln: Andreas Behr, Jenny Brock,
Jutta Gleue, Horst Pütz, Hartmut Wendland,
Dr. Karl Zieseniss

Wilhelm Becker,
Margarethe Grün,
Ernst Palmersheim,
Lieselotte Quick,
Ferhan Uysal _____garderobe

Klaus Mäck,
Hans-Rudolf Müller,
Gisela Weber-Reinarz _____ maskers

Wilhelm Becker, Ewald
Block, Hans Graef, Harro
Hahn, Johannes Koch,
Heinz Köhler, Franz
Kruse, Johannes Leenders,
Felice Locantore,
Otto Mende, Günther
Montenbruck, Rudi
Neuenfeldt, Werner
Rohleder, Wolfgang Schön,
Eberhard Simon, Erwin
Stabrey, Günther
Stenzhorn, Hans Toelstede _____technik

Ensemble Musique Vivante, Paris

Jacques Nouredine _____clarinet
Claude Vasse _____trompet
Roland Pidoux _____cello
Jürgen Löchter _____accordeon
Jean Koerner _____piano en elektronisch orgel
Gaston Sylvestre _____slagwerk

Met medewerking van:

Jacques Delord, Jan
Madd, Jean Delaude,
Jean Davis, Urcky _____variété-artiesten

Variété (1977) _____

Partituur Kontra-Danse

Kontra-Danse

Kontra-Danse

Kontra-Danse

Over de dans

Voor dit werk zijn acht uitvoerenden, volgens Kagel's aanduiding 'Nicht-Tänzer', nodig die geen professionele dansopleiding gehad hebben.

De uitvoerenden moeten een opzettelijk gebrekkige weergave van de voorgeschreven danspassen en dansbewegingen vermijden. Het verdient aanbeveling intensief te repeteren en er wel naar te streven de choreografie zo goed mogelijk uit te voeren. Hoe meer naar een perfecte uitvoering toegewerkt wordt des te duidelijker wordt de totale uitzichtloosheid dit doel ooit te bereiken.

De repetities moeten onder leiding van een balletrepetitor plaatsvinden omdat de choreografie bijna helemaal op klassieke balletfiguren is gebaseerd: Arabesque, Assemblé, Attitude, Ballonné, d'adage, Battement, Brisé, Cabriole, Cambré, Déboulés, Détourné, Entrechat, Gargouillade, Glissade, Jeté, Ouverture, Passe-pied, Piquer-Piqué, Plié-plier, etc.

Andere figuren en passen kunnen worden toegevoegd waar dat als overgang tussen twee posities nodig is.

De bladzijden van de partituur komen overeen met de omtrek van het podium. Hoe de diverse personages zich in de ruimte bewegen (liggend, staand, kruipend of springend) wordt aan de fantasie van de medewerkers en de repetitor overgelaten. Elke uitvoerende komt op met een of ander voorwerp in de hand dat, al naar gelang de situatie op het podium dat vereist, enige tijd op de grond kan worden gelegd. Bij elke nieuwe opkomst moeten weer nieuwe rekvisieten worden gebruikt.

Over de muziek

De muziek moet door zeven musici worden uitgevoerd in een willekeurige bezetting, instrumentalisten, vocalisten of een gemengd ensemble.

De spelers mogen hun instrumenten zelf kiezen en mogen ook roepen, schreeuwen, zingen of fluisteren. Als een toon niet langer aangehouden kan worden, b.v. door ademgebrek, moet deze herhaald worden, maar wel in dezelfde sterktegraad.

Recitativarie

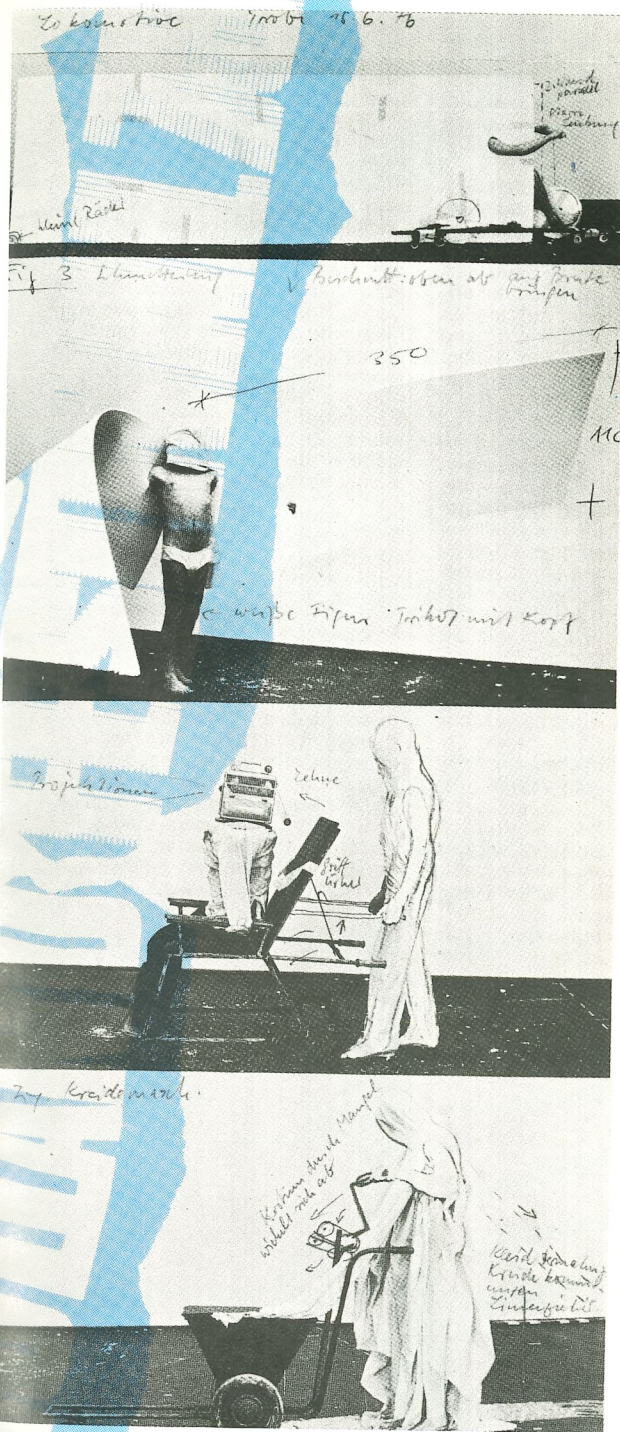
Recitativarie, voor zingende claveciniste, past in een reeks composities die begonnen is met stukken als 'Hallelujah', 'Improvisation Ajoutée' en 'Anagrama'. De speler zingt en speelt tegelijk. Het zou niet goed zijn om de stem van de speler te vergelijken met die van een goed opgeleide vocalist, hetgeen trouwens bij de toeschouwer onmiskenbaar verwarring zal oproepen. De compositie is een tekst-collage die uitsluitend bestaat uit citaten uit de 'Mehrstimmigen Choräle' van Bach. De muziek is een recitativo secco en het geheel levert een soort theologisch chanson op, een melodieuze netwerk van op muziek gezette woord- en lettergreepreeksen. Sommige toehoorders zullen wat worden opgeschrikt door het feit dat, hoewel een en ander niet met het nodige religieuze respect gepaard gaat, toch een amusant geheel ontstaat. De samenhang van zinnen, woorden en lettergrepen in 'Recitativarie' is uiteraard een geheel andere dan die welke in het origineel bedoeld is, maar juist daardoor ontstaat voor diegenen, die de criginele teksten of op zijn minst het idioom van dit soort teksten kennen, een heel veelzijdig en afwisselend resultaat.

Camera Obscura

Alle uitvoeringen zijn voorzien van een wit vlak voor en achter, zo ongeveer als een sandwichman. Tijdens de voorstelling moeten de spelers zich telkens in een anderssoortig vlak hullen (rond, vierkant, rechthoekig, etc.); hiervoor is tussen een afgang en een nieuwe opkomst voldoende tijd ingeruimd. Rechthoekige vlakken kunnen ook in de breedte worden gedragen. Omdat de films en dia's deels ook op de spelers worden geprojecteerd moeten deze helemaal in het wit gekleed en met een wit gezicht geschminkt zijn. Men moet verder mutsen of kappen en witte schoenen dragen. In het algemeen komen de spelers met rijdende apparaten op: fietsen, driewielers, rolschaatsen, wielen, rolstoelen, surf-scates e.d. Alles dient geruisloos te verlopen. Als een bepaalde speler zich onmogelijk op een bepaald hem of haar toegewezen apparaat kan voortbewegen moet gewoon een ander apparaat worden gekozen. De dekorontwerper kan naar eigen inzicht niet-bestaande fantasieapparaten vervaardigen.

Ook de aankleding is in zekere zin vrij: in plaats van de 'sandwichman'-borden kunnen ook allerlei varianten geïntroduceerd worden, b.v. witte vlakken in de vorm van kisten of vaten waardoor een soort bewegende kasten of torentjes ontstaan.

De lengte van het stuk (14 minuten) kan uitgebreid of ingekort worden al naar gelang de technische omstandigheden dat mogelijk, respectievelijk noodzakelijk maken. Wel moeten de tijdsduren van alle acties (bewegingen van de spelers, de loop van het licht en de projecties, alsmede de lengte van de bandopnamen) hieraan worden aangepast.

Objekten uit Camera Obscura in ontwikkeling

Mauricio Kagel

Mauricio Kagel, de Argentijnse componist, heeft zich sinds hij in Keulen woont, in de muziekwereld weten te vestigen als iemand die controversen oproept. Dat is niet zo eenvoudig als het lijkt. Normaal gaat het er als volgt aan toe. Werkelijk nieuwe ideeën van een jong componist werken tegendraads en zijn dan een tijdlang controversiëel. Blijken ze hout te snijden, dan worden ze na een tijdje modern (dat veronderstelt een zekere goedkeuring door het gilde der critici, wat meestal impliceert dat de scherpe kantjes eraf zijn) en in een nog latere fase raken ideeën en werken van de intussen al wat ouder geworden componist in de mode. Meestal betekent dat, dat er weinig nieuws en nog minder controversiëels van te verwachten is.

Er zijn symptomen dat Kagel in deze derde fase ondergebracht kan worden: hij is een gevestigde naam, hij raakt in de mode en hij is niet meer zo erg jong. (Vermoedelijk waren dat voor zijn uitgever drie redenen om onlangs met vooruitziende blik voor 1981 zijn 50ste verjaardag aan te kondigen.) Maar als hij desondanks het ene na het andere controversiële werk blijft produceren, moeten we wel te doen hebben met iemand die het kunstwerk gebruikt als een transportmiddel voor ideeën, die het onmiddellijke resultaat zijn van analyse, kritiek en zelfkritiek.

”Ich muss selbstkritisch genug bleiben, um das zu komponieren, was auf kurze oder lange Sicht nicht geht und dadurch Werk und Genre in Frage stellt”, stelt hij. En elders: ”Die Beziehungen zwischen Musik und Gesellschaft immer neu zu durchleuchten, ist ein wesentlicher Teil meiner Arbeit.” Die kritische inhoud is het, die zijn werk op de eerste plaats controversiëel maakt, tegelijkertijd zijn ook de middelen waarmee hij zijn composities maakt controversiëel.

Als straks het doek opgaat, zou iemand zich na verloop van een paar minuten kunnen afvragen of een stuk als **Kontra-Danse** wel het werk is van wat we een componist plegen te noemen. Hetzelfde geldt voor **Camera Obscura**. Het zijn vrijwel geluidloze stukken. En het verschil tussen deze werken en **Variété** (na de pauze) lijkt zo groot, dat er een andere componist achter zou kunnen zitten. Maar het is dezelfde Kagel. Hij is tenslotte geen componist maar een 'totaal'-componist, die geen muziek voor het (muziek)theater maakt, maar het muziektheater zelf componeert zoals hij ook een film kan componeren, of radio, of televisie.

Zo heeft Kagel niet alleen de compositorische middelen enorm verrijkt (en het element muziek nieuwe dimensies gegeven), maar ook de componist ter discussie gesteld: het fenomeen, de vakman en zijn functies in het muziekleven.

Kagel's werk schept gemakkelijk een gevoel van onbehagen, van verwarring. Het roept bij alle intensiteit, precisie, perfectie en schoonheid, een grote spanning op tussen betrokkenheid en afstandelijkheid. Dat is de plaats waar hij de toeschouwer in zijn werk betreft. Hij vergt van hem dezelfde aandacht, scherpe waarneming, fantasie en hetzelfde interpretatievermogen dat hij zelf gebruikte om zijn poëtisch commentaar op de uit het (theater)leven gegrepen situaties te formuleren.

Frans van Rossum

Fragmenten van een vraaggesprek met Mauricio Kagel door de dramaturg van de Oper der Stadt Köln, Klaus-Peter Kehr, verschenen in het oorspronkelijke programmaboekje van deze productie

Klaus-Peter Kehr: U geldt als de uitvinder van een speciaal soort muziektheater.

Mauricio Kagel: 'Ja, maar toen men een aanduiding voor dit nieuwe genre had bedacht, had ik al wel minstens vijf stukken geschreven die kenmerkend waren voor dit nieuwe, instrumentale theater.'

Wat is instrumentaal theater?

Een theatervorm, waarin beweging en gebaren een zeer grote rol spelen en die daarbij gecombineerd wordt met een soort muziek, die talrijke visuele componenten bevat. Alles wat te zien en te horen is wordt gecomponeerd: lichtregie, omvang van de rekvisieten, tempo van de handeling, de artikulatie van de ruimten etc.'

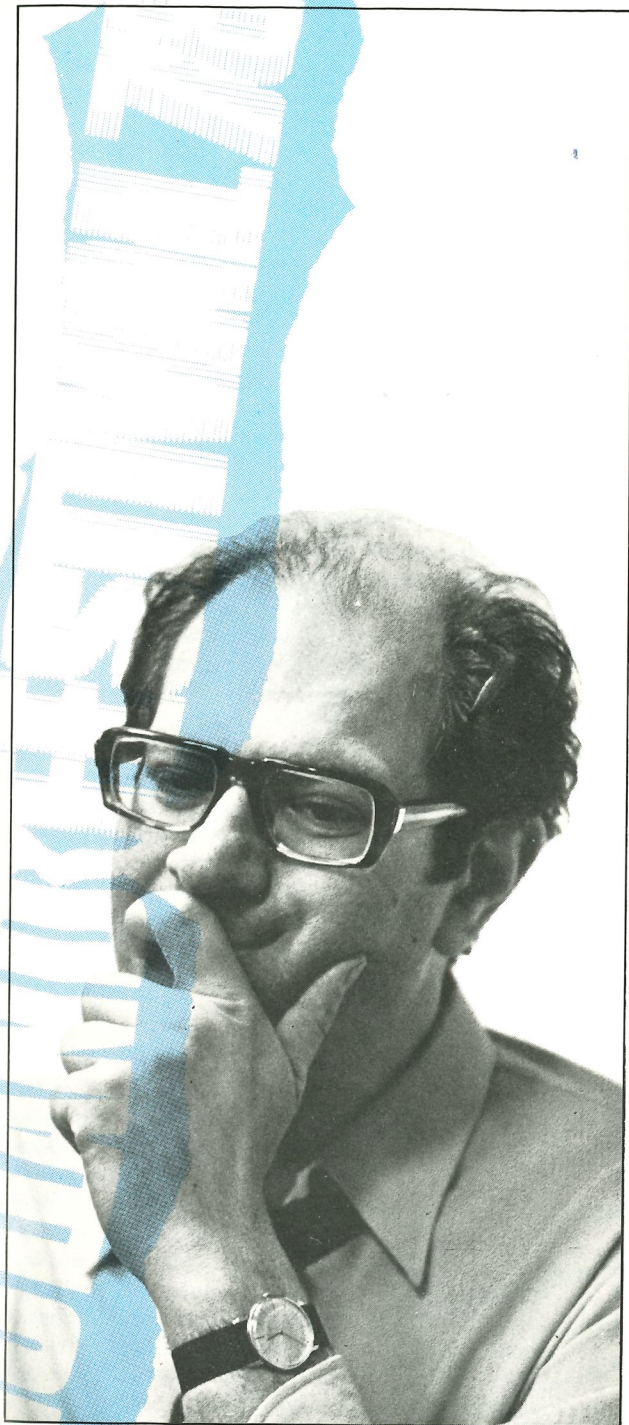
Is er een thematische samenhang tussen de werken van het programma "Kagel's Musiktheater"?

'Neen, behalve dan het feit dat er tussen de stukken een gezonde afwisseling bestaat. Het was niet mijn bedoeling een avondvullend stuk te maken, iets wat elke avond in vrijwel alle operahuizen ter wereld gebeurt. Omdat ik geen opera's in de 19de-eeuwse zin van het woord schrijf, maar vooral eenakters, vond ik het een prikkelende gedachte om het eerste gedeelte van de avond een dramaturgische eenheid te geven door middel van drie verschillende op zichzelf staande composities. Kontra-Danse, Recitativarie en Camera Obscura komen bijna zonder onderbreking achter elkaar aan, in zekere zin analoog aan de klassieke eenakter-trilogie zoals Puccini die bijvoorbeeld kent. Het is derhalve een soort minitriologie.'

Kontra-Danse is het eerste stuk. U noemt dat een "Ballett für Nichttänzer". Wat betekent dat?

'Dit stuk is geschreven voor een groep uitvoerenden die de bewegingen en passen van het klassieke ballet moeten gebruiken maar beslist geen beroepsdansers mogen zijn. Zij moeten de voorgeschreven choreografie zo nauwkeurig mogelijk uitvoeren, hoewel deze voorschriften wel voor meerdere interpretaties vatbaar zijn.

Beroepen in de kunstsector vergen doorgaans een enorme discipline en prestatiedwang van de betreffende kunstenaars. Mijn stuk verklaart de openlijke of

Mauricio Kagel

verborgen dwang in vrijwel iedere kunstenaar om, op commando of op eigen initiatief, altijd maar weer een grote en overtuigende uitstraling ten toon te spreiden. Door het opvoeren van dansende personages die eigenlijk niet kunnen dansen blijkt, dat het tot in de perfectie oefenen van bepaalde technieken er uiteindelijk toe leidt dat men steeds minder kan, niet alleen omdat bij niet-dansers vermoeidheidsverschijnselen optreden — dansers zijn eigenlijk atleten, en bij de realisatie van deze productie zijn bijna ideale uitvoerenden gevonden: (oud-)leerlingen van de Sporthogeschool in Keulen — maar ook omdat bij het dansen naast pure lichaamsbeheersing een specifieke manier van uitdrukken wordt verlangd. Door gebruik te maken van niet-dansers wordt een nieuwe dimensie toegevoegd aan het samengaan van het "wel willen" maar "niet kunnen". Wat mij daarbij interesseert is de uitdrukingskracht die door dat "wel willen" ontstaat.'

Dat ruikt naar absurd theater

'Ja, maar dat is het niet. Het heeft er echter wel aanknopingspunten mee. Het absurde is voor mij niet van belang, veeleer is het een soort nieuwsgierigheid. Ik ben van nature nieuwsgierig en alles wat met kunstzinnige, of liever kunstige, activiteiten te maken heeft interesseert me. Wanneer men gaat stilstaan bij de dwangprocessen, die de kunstinstututen en de kunstenaars in tegenbeweging op elkaar uitoefenen, dan heeft men het publiek nog veel te vertellen over en veel te tonen van hetgeen anders achter de grauwsluier verborgen blijft.

'Wij zijn toch al geneigd probleemloos en oppervlakkig te leven, in het theater moeten we daarom wel bijzonder oppassen ons er gladjes vanaf te maken.'

Het tweede deel van de minitriologie is Recitativarie, voor een zingende claveciniste. U heeft de gezongen tekstcollages zelf samengesteld uit de verzamelde koraalteksten van Bach. Als men oppervlakkig luistert, doet het allemaal wat godslasterlijk aan en de discussies na de concertante wereldpremière in 1972, in Keulen, wezen uit dat veel mensen verontrust waren.

'Ik wil niets met godslastering te maken hebben: ik ben een gelovig mens. Met geloof is het net zo als met bepaalde tradities. Wie de muziekgeschiedenis kent en begrijpt, en bovendien weet hoe dapper de belangrijkste componisten zijn geweest, kan in alle rust op het scherp van de snede zijn compositorische arbeid verrichten.

'Wie gelovig is en zijn standpunt tegenover het geloof regelmatig opnieuw bepaalt, kan er beslist anders mee

omgaan dan andere mensen die hiervoor een soort piëtisme of angst nodig hebben. (. . .). Er zijn in het verleden genoeg voorbeelden van componisten die geen praktiserende gelovigen waren en toch Oratoria en Missen hebben geschreven. De rituele aspecten van de liturgie hebben het componeren meer geïnspireerd dan de formele inhoud ervan.

'We kunnen er zeker van zijn dat de dubbelzinnigheid van bepaalde muziekstijlen vaak belangrijker is geweest dan hetgeen door het kiezen van de tekst tot uitdrukking kwam. Het verwijt als zou ik godslasterlijk bezig zijn geweest is niet van toepassing; de teksten kunnen meerdere betekenissen hebben en derhalve ook even grote tegenstellingen oproepen als in Kontra-Danse het geval is.'

Camera Obscura is het derde deel van de minitriologie. De ondertitel "Chromatisch spel voor lichtpunten en acteurs" wijst er al op dat deze compositie niet in de eerste plaats door het akoestische materiaal wordt gekenmerkt maar dat ook licht, beweging en ruimte een belangrijke rol spelen. Welke inhoud wordt door deze elementen aangedragen?

'U noemt daar nu juist een van de meest wezenlijke elementen van dit stuk: aandragen, transporteren, transport en beweging. Camera Obscura is een stuk op wielen. Alles wat op het toneel verschijnt, zowel voorwerpen, rekwisieten alsook in vele gevallen de uitvoerenden — en dat zijn nu echte dansers — lijken op voertuigen. De vroegere "bewegende beelden", de bioscoop van de donkere kamer, de camera obscura, komt wat het formaat betreft het meeste overeen met het huidige tv-toestel. Dit soort bewegende beelden worden in "Camera Obscura" gereproduceerd. (. . .)

'De uitvoerenden en de rijdende voorwerpen dienen als projektieschermen, en alles en iedereen is in de reusachtige Camera Obscura van het toneelhuis voortdurend onderweg. (. . .)

'De voorwerpen zijn in voortdurend verkeer met elkaar. De muziek komt enerzijds voort uit de geluiden die al deze apparaten zelf maken, anderzijds worden ze geproduceerd door op de voertuigen gemonteerde klankbronnen zoals toeters, claxons en bellen.'

Bij dit stuk wordt dus geen gebruik gemaakt van gezongen tekst en er is eigenlijk ook geen sprake van een handeling, in de traditionele betekenis van het woord.

'Zoals er van absolute muziek kan worden gesproken, zo wordt men hier geconfronteerd met absoluut muziektheater, een terrein dat in het normale operabedrijf nog nauwelijks aan de orde is geweest. We hebben op dit ogenblik nog geen echte kansen en middelen gehad om te komen tot het "onderzoekende theater" en tot de ontdekking van die grenzen van het muziektheater, die nog steeds alleen maar intuïtief aangevoeld kunnen worden.

'We zijn te zeer gefixeerd op het alles zaligmakende van de zg. handeling, van het verhaal. Mijn ideaal is echt niet een muziektheater zonder enige handeling, maar de rol van de handeling in de opera zou wel wat bescheidener moeten worden; het muziektheater zou zijn terrein moeten vergroten met elementen van mijn "handlungsloses" muziektheater. Op dit moment wordt in de "opera" nog te vaak en te graag overdreven aandacht geschonken aan de meest banale handelingen.'
(...)

Recitativarie

Recitativ

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

ÄCH, WÄ,
NÄCH, TÄCH,
DÄSS DÄSS DÄSS
AUF, AUF,
AUF MEIN,
DER TAG,
DIR, DIR,
DÄSS ZU SÄIN,
O SÄI,
OOOOOOOOOOOOOOOOOO
SÄI SEI SEI DICH,
DICH BÄT,
DICH BÄT ICH AN,
WIE? WIE?

ICH BIN,
BIN JA,
DU BIST,
O LIEB,
KOMM KOMM,
OCH KOMM,
ACH DASS,
OCH KOMM,
DASS DAS,
LASS UNS

LASS UNS
LASS UND DOCH
BEI IHM
UNS BEI UNS
LASS SÜSS SÜSS
SÜSSER TOD
SÜSS LASS SÜSS
JÜD SÜSS
SCHMECKET
KOMM KOMM
DIE LETZTE STUND',
MEIN SÜSS
DEINE GÜTET
GÜTE GÜTET
MÜD' ICH
ICH GEGRÜSSET
RICHTET
TRETET
SPIELET
JETZT.

O DU,
O LIEB,
UND WIE,
NICHT SO,
SO.

UND STRÄF UND STÄRK
DES FLEISCHES BLÖDIGKEIT
DASS WIR HIER BESTÄNDIG ABTREIBEN
O HERR TRIUMPHIERET
SPRINGET SINGET JUBILIERET
SING' BET' GEH'!

WIE WUNDERLICH IST
DOCH DIESE STRAFE,
DIE SCHULD BEZAHLT DER KNECHTE
DER GUTE HERRE DER GERECHTE.

O MENSCH!
MACHE RICHTIGKEIT
ES GEHE WIE ES GEHE,
DANKOPFER SCHENK ER DIR DAFÜR
DU STARKER SCHLANGENTRETER.

MEIN FREUDENMEISTER,
DICH HAB' ICH EINZIG
MIR ZUR WOLLUST VORGESTELLT:
DU, DU BIST MEINE LUST;
WAS FRAG' ICH NACH DER WELT.

DEIN KERKER IST DER GNADENTHRON,
DIE FREISTATT ALLER FROMMEN,
DURCH DEIN GEFÄNGNIS, GOTTESSOHN,
IST UNS DIE FREIHEIT KOMMEN,
LASS MICH SEELEN ESSEN,
UND DEINE LIEBE RECHT ERMESSEN.

ES IST EIN MENSCH GEBOREN,
DER WEISS ZU ALLEN SACHEN RATH,
KEIN MENSCHENKIND AUF ERD'
IST DIESEN EDLEN GABEN WOHL GEFALLEN,
DRUM LASS ICH NUR VERWALTEN
DURCH DIE AUERWAHLTEN.

MEIN WORT SEI DEINE SPEISE
BIS ICH GEN HIMMEL ...
DEIN HERZ SEI MEINE HÜTTE
JA, MEHR UND MEHR,
ER IST ALLEIN DER SEKRÄTER,
DER ISRAËL ERLÖSEN WIRD.

FREUDE, FREUDE!
FREUNDE ÜBER FREUNDE,
NONNE,
WONNE ÜBER WONNE!
ES IST DIE GNADENSONNE!

RÜHRE MEIN GEWISSEN,
UND NICHT NACH SÜNDEN LOHNE,
KOMM, ICH FAHR' INS HIMMELHAUS,
ICH FAHRE SICHER HIN.

Arie

HAST DU GOTT, SO HAT'S NICHT NOTH
... DU GOTT, SO ... NICHT ...
HAST DU ..., SO HAT'S ... NOTH
... GOTT, ... HAT'S ...
HAST DU(?) ..., ...
... NOTH
... DU GOTT, ... HAT'S ... NOTH
... NICHT' ...
... SO ...
... SO ...
... DU ..., SO ... NICHT ...
... HAST. ...
... HAT'S ...
... HAT'S ...
... HAST. ...
... HAST. ...
... GOTT, ... NOTH
... DU GOTT, SO HAST. ...
... DU GOTT, SO HAT'S NICHT NOTH
... SO HAT'S ...

Bij dit programmaboekje hoort een handig opberghoesje dat nog veel meer informatie geeft over 'Concerten, opera, muziektheater' in het Holland Festival 1978.

Dit hoesje is gratis in dit theater te verkrijgen.
Let op de aanduiding: Hier gratis programmahoesje.
